

PETAR RUNJE

FRANJEVCI TREĆOREDICI KAO JAVNI BILJEŽNICI U 16. I 17. STOLJEĆU

Petar Runje
Samostan franjevac trećoredaca
HR 47300 Ogulin

UDK: 271.3-391(497.5)"15/17'
Pregledni članak
Ur.: 2003-07-21

Autor na temelju bilježničkih spisa iz Državnog arhiva u Zadru i Arhiva Provincije franjevac trećoredaca donosi podatke o franjevcima trećoredcima koji su bili imenovani javnim bilježnicima. U radu su posebno obrađeni fra Martin Knežić, fra Bernardin Orlović, fra Matej iz Lošinja, fra Šimun Klimantović, a spomenuti su i drugi redovnici i dijecezanski svećenici koji su se bavili sastavljanjem i bilježenjem oporuka. Iako je u priobalnim komunama u srednjem vijeku i kasnije bilo mnogo javnih bilježnika koji su dolazili iz drugih područja, posebice s Apeninskog poluotoka, u radu je naglašen doprinos domaćih ljudi koji su to pravo dobivali od apostolske stolice, palatinskih grofova ili od drugih javnih u društvu priznatih osoba i institucija.

Uvijek se nađe pokoja lijepa vijest u spisima javnih bilježnika u Zadru. Bilježeći razne podatke o redovnicima franjevcima trećoredcima u srednjem vijeku (ili bolje u zlatnom razdoblju glagoljice), mnogo sam toga pribilježio i mnogo inih sitnica bilo bi vrijedno publicirati.

Prenaglašavano je bilo mišljenje da su fratri bili eremiti i živjeli daleko od javnoga, društvenoga života. Međutim, čini mi se da su, uz pokoru i dolično naglašenu vrijednost trajnog obraćenja, imali i sasvim zdrav pristup sredini u kojoj su (i s kojom su) živjeli. Dapače, imali su i prisne odnose sa svijetom. Tu prisnost lijepo nam ocrta i u obliku šale fra Šimun Klimantović kada daje savjet redovnicima i veli: "Ako te netko pozove na večeru, idi. Ako ti je

prijatelj bit će mu drago ako ti nije prijatelj neka se jidi."¹ Ta lijepa crtica iz života redovnika ocrtava nam ih u jednom sasvim humanom i sretnom ozračju življenja.

Odviše je prenaplašavano siromaštvo redovnika. Nisu bili siromasi. Zajednice su posjedovale čak i velike posjede: vinograde, livade, oranice, pašnjake, barke, pa i kuće po gradovima iako su živjeli u nekim pustinjačkim stanovima ili kućama, u osami, kao npr. na Glavotoku. Glavotočki samostan imao je kuću u Krku, Sv. Pavao na Školjicu a Sv. Ivan u predgrađu Zadra. Imali su i kuće u gradu Zadru, samostan sv. Marije na Prviću ima kuću u Šibeniku.² Neko vrijeme Provincija ima kuću u Veneciji. Često se od pretjeranog naglašavanja nekih vrijednosti gubi prava slika o ljudima, slika o samostanskim zajednicama, pa i o Provinciji kao cjelini.

Redovnici su bili u službi društva i čovjeka na različite načine. Vrijedno je njihovo služenje kod bolesnih, osobito okuženih.³ Vrijedan je doprinos redovnika u službi kapelana na brodovima. U nekim samostanima već od srednjega vijeka redovnici su pastoralni radnici – župnici.⁴ Služe kao kapelani u zatvorima ili su nazočni u posebnim okolnostima, kao što su velike pošasti i služba u lazaretima.

Jedan, ne manje vrijedan, vid sudjelovanja u životu društva i sredine bilo je pisanje dokumenata. I upravo o tom ovdje želim nešto više reći. Nisu svi bili krasnopisci, ali su se mnogi tom vještinom korisno i sretno služili. Ne može se zaniijekati fra Šimunu Glaviću sposobnost lijepog pisanja, ali prepisujući neke bilješke fra Šimuna Klimantovića, on nadodaje i neka svoja zapažanja šaleći se i na svoj račun: "I vas' prosim' gos'podo redovnici, nemoite me kleti ako e neka mrsa u njih' ki budu te č'titi u njih' ili ako ni lipo pismo, ere e pisah' pripad'ma, kako više rekoh a v' noći ulie nebiše ča žgati. I znate gospodo redovnici, da ni

¹ Š. KLIMANTOVIĆ, Rukopisni kodeks u Arhivu Provincijalata franjevaca trećoredaca, Zagreb.

² Jednu kuću u Šibeniku ostavio je fratrima na Prviću Mate Matošev, a oporuku mu je napisao fra Matej Šlakić 3. listopada 1649. na Prviću. K. STOŠIĆ, 1941, 158.

³ Fratri su bili kapelani, a i milosrdni samaritanci u predgrađu Zadra do preseljenja u grad Zadar godine 1541. Vidi P. RUNJE, 1997, 81-114. Zanimljiv je slučaj kako Martin Cvitić iz Miljaške leži u vrtu fratara u predgrađu Zadra, i odlučuje da se iz njegove ostavštine nabavi sinu mu Lovri, ako bude fratar franjevac trećoredac, jedan brevijar i jedan misal. U protivnome, ako ne bude redovnik svećenik, ostavlja mu samo 25 libara. Državni arhiv Zadar (unaprijed DAZd) Spisi zadarskih bilježnika (unaprijed SZN) Šimon Corenich, sv. II, svešč. 1, Op. 17. V. 1527.

⁴ S. IVANČIĆ, 1910, Prilozi A. Br. 8, 21. V. 1463. Kaptol lateranske bazilike daje im dozvolu da uz sve potrebne crkvene i samostanske objekte imaju krsni zdenac "...et sacro fonte baptismatis cum omnimoda libertate concedimus...", a to je znak župe u najstrožem smislu riječi. Dakle nisu fratri samo pustinjaci nego i župnici i pastoralni radnici.

se učih' pisati, ni pri meštru stah' ni pri pisah' nig'dare a to počeh' kušati ruku na slabu Božiju i to ča e ego milostiju božieju danoju m'ne, a pripisi ne vim' bihu li pravi, da to ča godi bi mojom' nepom'nom' grišeno ili moim' neum'čstvom' to vi izpravite vašim' dobrim' razumom i molite Boga za me velikago grišnika.."⁵

1. Javni bilježnici

Svećenici su kao školovani ljudi uvijek pomagali pri pisanju javnih dokumenata, oporuka, ugovora, proglaša i slično. Osobito važna bila je služba javnog bilježnika. To je bio čovjek kojemu je mjerodavna osoba dala ovlast da bilježi javne dokumente. To je služba koja zahtijeva poznavanje pravnih normi i običaja. Bilježnikom postaje čovjek povjerenja, a njegovi spisi imaju punu pravnu vrijednost. U priobalnim komunama u srednjem vijeku, pa i kasnije, bilo je mnogo javnih bilježnika koji su dolazili iz drugih područja, osobito iz Lombardije, Marka i drugih pokrajina Apeninskog poluotoka. No bio je i jedan broj domaćih ljudi koji su dobivali to pravo, bilo od Apostolske Stolice, bilo od palatinskih gorofova ili pak od drugih javnih u društvu priznatih osoba ili institucija.

Tijekom 16. stoljeća barem dvojica franjevac trećoredaca bili su ovlaštteni javni bilježnici. Nisu nam poznati njihovi spisi, ali je činjenica da su bili ovlaštteni javni bilježnici.

1.1. Fra Martin Knežić

U Zadru 18. ožujka 1522. Kristofor de Nemira, rapski plemić i palatinski knez, kojega je časni Franjo de Picollominis 1. studenoga 1494. ovlasio imenovati javne bilježnike, u Zadru imenuje javnim bilježnikom fra Martina Knežića, franjevca trećoredca, gvardijana samostana sv. Pavla na Školjiću, i udjeljuje mu sve pravne ovlasti bilježnika. Fra Martin dodirom Sv. pisma polaže zakletvu i obećaje vjernost u bilježničkoj službi.⁶ Koliko je i kako dugo

⁵ S. IVANČIĆ, 1910, Dodatak, 227.

⁶ DAZd, SZN, Jeronimuss Ravagninus, sv. II, 18. III. 1522., str. 23r-24r. "... Unde spectabilis dominus Christophorus de Nemira q. spectabilis domini (nedostaje ime mop) nobilis arbensis comes palatinus ex auctoritate totius magnifici domini Nimire concessa a supradicto Reverendissimo domino Francisco de Picollominis ut de dicta concessione legitur publico Privilegio 1494 die prima mensis Novembris a me Notario viso et lecto Christi nomine invocato sapientem venerabilem fratrem Martinum Chenesich diocesis Jadrensis heremitam fratrum Tertij ordinis Sti Pauli de Scopulo et nunc guardianum dicti monasterii coram eo flexis genibus existens et hoc humiliter petentem publicum et autenticum Notarium et Tabelionem fecit constituit et creavit ipsumque de dignitate ac officio tebelionatus publice exercendo ubique locorum et

fra Martin vršio ovu povjerenu mu službu na Školjiću, nije nam poznato. Sigurno je pomagao osobito pri sastavljanju oporuka u naselju Preko i susjednim mjestima gdje nije bilo javnog bilježnika.

1.2. Fra Bernardin Orlović

Na Glavotoku je 13. srpnja 1568. imenovan javnim bilježnikom fra Bernardin Orlović, gvardijan samostana sv. Marije. Imenovanje u čast i dužnost javnog bilježnika izvršio je Andrej Lupetina. Za fra Bernardina se izričito veli da poznaje dobro hrvatski i latinski jezik.⁷ On se spominje zadnji put 6. prosinca 1568. na Krku. Bio je gvardijan samostana sv. Ivana godine 1541., kada fratri sele iz sv. Ivana izvan grada u Zadar. Vršio je različite službe i u različitim samostanima, među ostalim bio je neko vrijeme i provincijski vijećnik. Više godina bio je gvardijan samostana sv. Ivana u gradu Zadru,⁸ a zatim je više godina (1562 – 1568.) bio gvardijan samostana sv. Marije na Glovotoku.⁹

Na službenom dokumentu, pisanom na pergameni, kojim se imenuje javnim bilježnikom fra Bernardin Orlovac, 13. srpnja 1568., a koji se čuvao u Arhivu Provincije, nalazi se na početku dokumenta, ili točnije sa strane, velik lijepo iscrtan orao. I na dnu sličice inicijala (orla) stoji glagoljicom zapisano "Oral nad sve ptice". To je aluzija na prezime oca fra Bernardina *Orlovac*, nekada *Orlovčić* i slično.

1.3. Fra Matej iz Lošinja

Pišući o glagoljici u Osorskom arhivu, a osvrćući se na pisanje oporuka, Leo Košuta piše: "Trebalo bi konstatirati, da iz franjevačkog glagoljaškog samostana na Bijaru imamo dosada zabilježen svega jedan podatak, da bi ovi sastavljali i pisali oporuke. Prema tome trebamo zaključiti da je njihova aktivnost u tom pravcu bila minimalna, vjerojatno zbog toga, što su se nalazili u centru općine". I u bilješci kaže: "To je oporuka Stanule, žene pok. Bernardina Sbare, osorskog plemića. Pisao ju je glagoljicom g. 1524. na Bijaru fra Matij iz Lošinja"¹⁰

terrorum in contractibus et ultimis voluntatibus ac iudiciorum actibus nec non in omnibus et singulis aliis faciendis et exercendis quod ad dictum pertinent et spectant officium dextera Dei D. fratris Martini sua manum primum tacta cum pena et calamo ut moris est..."

⁷ Arhiv provincije franjevac trećoredaca, Pergamene, I A 17, 13. VII. 1568.

⁸ Arhiv provincije franjevac trećoredaca, Pergamene, II A 17, 3. XII. 1544., II A 29, 16. III. 1546, II B 12, 27.III. 1547.

⁹ Arhiv provincije franjevac trećoredaca, Pergamene, II C 23, 3. V. 1562., I A 17, 13. VII. 1568.

¹⁰ L. KOŠUTA, 1953, 168 i bilj. 20.

Je li fra Matij iz Lošinja bio i službeni javni bilježnik, po ovom se ne može ništa točno zaključiti. K tomu o fra Mateju nemamo nekih podataka, osim da je živio na Zaglavu početkom 16. stoljeća. "Frater Mattheus de Aussero" nazočan je 10. svibnja 1502. na Školjicu među predstavnicima redovnika kada fra Mateja iz Zadra javno imenuju svojim predstavnikom u pravnim poslovima i svjedoče da nije bio kriv za gubitak samostalnosti osamdesetih godina 15. stoljeća.¹¹ Znamo da je 31. srpnja 1504., u samostanu sv. Mihovila, na Zaglavu bio zamjenik gvardijana (vikara) fra Grge Klimantovića, rođenoga brata poznatoga glagoljaškog pisca (prepisivača) fra Šimuna Klimantovića.¹²

1.4. Fra Šimun Klimantović

Fra Šimun Klimantović bio je, kako veli Stjepan Ivančić, "opći bilježnik Redodržave". Ivančić također drži da je Klimantović preveo s latinskoga *Konstitucije* odobrene na Školjicu 1492.¹³ Od sačuvanih rukopisnih glagoljskih kodeksa napisao je najmanje četiri. Bavio se stručno (premda je bio vjerojatno samouk) prepisivanjem i ukrašavanjem knjiga. Bio je tajnik ili, kako to prevodi javni bilježnik Juraj Šegota u Rabu godine 1507. *Cancelarius Capituli*, i sve je dokumente pisao hrvatskim jezikom. Za javnost neke je od tih dokumenata preveo na latinski Juraj Šegota, rapski bilježnik.¹⁴

¹¹ DAZd, SZN, Johannes de Monferatto, sv. I, svešč. 2, 10. V. 1502. Tada je službu provincijala vršio fra Šimun Klimantović.

¹² DAZd, SZN, Johannes de Monferatto, sv. I, svešč. 2, 31. VII. 1504. Pristuni pri sastavljanju jednoga službenog spisa u Zadru u sakristiji sv. Ivana: "capitulariter in unum congregati Reverendus dominus frater Simon Clemenich de Jadra minister fratrum tertii ordinis Sancti Francisci de penitentia provincie Dalmacie et infrascripti fratres guardianus monasterii seu conventuum dicti ordinis eiusdem provincie ipsorumque vicarij videlicet frater Joannes Galich de Jadra Guardianus conventus Sancti Joannis ante Jadram et frater Marcus Gregorichius eius vicarius, frater Simon Muicalich guardianus conventus Sancti Pauli de Scopulo Galevaz et frater Laurentius de Segnia eius vicarius, Frater Gregorius Clemenich guardianus conventus Sancti Michaelis de Zaglava et frater Matheus de Lusino eius vicarius, frater Blasius sibenicensis guardianus conventus Sancti Francisci de Arbo et frater Georgius de Sale eius vicarius. Frater Luchas sibenicensis guardianus conventus Sancte Marie de Scopulo pervich et frater Johannes de Scardona eius vicarius. Frater Andreas Jadrensis guardianus conventus Sancte Marie de Vegla et frater Paulus de Nadino eius vicarius. Frater Marcus Arbensis guardianus conventus Sancti Hieronimi de valle Sancti Martini de Chersio et Sancte Marie de Viario Ausserensi et Frater Johannes Colich eius vicarius representantes omnes fratres tertij ordinis prefati provincie Dalmacie...frater

¹³ S. IVANČIĆ, 1910, 42.

¹⁴ S. IVANČIĆ, 1910, Prilog A, br. 36, 10. IV. 1507. "Ego frater Simon filius Georgii Clemenich de Luchorano ante Jadram ordinis predicti frater et Cancellarius Capituli scripsi mea manu presentes nomine totius Capituli fratri Matheo".

Pisci oporuka

U sredinama gdje nije bilo u blizini javno priznatog bilježnika, često su službu bilježenja oporuka i drugih javnih spisa preuzimali svećenici koji su znali i bili sposobni prepisivati ili bolje sastavljati javne spise. Skoro redovito oporučitelji ostavljaju ponešto i onima koji pišu njihove oporuke, a koji nisu javni bilježnici, kao što su to svećenici. Pred javnim bilježnikom 30. siječnja 1457. svjedoči Uršula, žena pok. Zudijevića (nekada Judej) u Rabu, da je oporuku njezina pokojnog muža napisao *sclabonice descripte* fra Franjo, svećenik trećega reda sv. Franje, nastanjen na Komrčaru. To isto ponovno svjedoči pred javnim bilježnikom gospođa Urša, koja kaže da je za vrijeme kuge, *peste infectus*, njezin pokojni muž dao napisati oporuku koju je hrvatski napisao fra Franjo nastanjen na Komrčaru.¹⁵ Zadnji dan mjeseca ožujka 1504. na Rabu fra Matej Zadranin Mastilić piše oporuku Margariti, ženi pok. Franje Schafona.¹⁶ U to vrijeme u Rabu fra Jakov Belić nastupa i kao stručni prevoditelj na hrvatski jezik. Ti podatci vrijedni su i kao potvrda o glagoljici na Rabu u 15. stoljeću. Fratri na Komrčaru dobivaju i novac za nabavku glagoljskih knjiga, kao što su to dobivali i drugdje.¹⁷

U Zadru 5. travnja 1513. fra Antun Šibenčanin, provincijal franjevac trećoredaca i vrhovni upravitelj dobara Provincije, uređuje da kuću koju je pokojni Mihovil Turcin ostavio fratrima, daje njegovoj udovici Jeleni kako bi se izbjegao skandal i priča o velikom bogatstvu redovnika, i da se tako ne oskrvne zavjet siromaštva. Oporuku pokojnoga Mihovila sastavio je 13. prosinca 1512. fra Jakov, franjevac trećoredac.¹⁸ Zanimljivo je i to da se oporuka, službeno ovjerovljena i napisana na pergameni, i danas čuva u Provincijskom arhivu u Zagrebu pod singaturom II B 20. Ovjerovljena je pred zadarskim knezom na dan otvaranja 30. prosinca 1512., kako je pribilježio bilježnik. Tu doznajemo i za prezime fra Jakova Lastra, koji je oporuku pribilježio hrvatski. A javni, službeni

¹⁵ DAZd, Rapski arhiv, kutija 3, 30. I. 1457., I 6, VI. 1457., str. 935r-936r. "... fecit illud scribi manu fratris Francisci tertii ordinis morantis apud Santam Catharinam de Comerzario prout infra continet..."

¹⁶ DAZd, Rapski arhiv, kutija 6, 30. III. 1504., str. 225r. "...ultimum testamentum notatum manu venerabilis fratris Mathei de Iadra Tertii ordinis Sancti Francisci guardiani monasterii Sancti Francisci de Commerzario ..."

¹⁷ DAZd, Rapski arhiv, kutija 3, 28.II. 1457. U oporuci Benko, krsnim imenom Pavao, oporučuje neki novac fratrima na Komrčaru za nabavku brevijara. "... et alteram medietatem ordinavit dari ad auxilium unius breviiarii emendi pro fratribus habitantibus apud dictam ecclesiam pro anima sua". Ujedno određuje nagradu fra Blažu, koji neka izgovori jedan veliki psaltir za ispokoj njegove duše.

¹⁸ DAZd, SZN, Simun Corenich, sv. I, svešč. 1, fol. 5, 5. IV. 1513.

prevoditelj Zuane de la Branca, preveo ju je 12. siječnja 1513. na talijanski.¹⁹

Iz raznih izvora znamo da su redovnici sastavljali oporuke i svjedočili pred javnim bilježnicima o njihovoj točnosti. I tu službu vršili su nekada i češće. To vrijedi za područje Šibenika, tj. Prvić Luke, gdje smo imali samostan i vodili pastoralnu skrb o tamošnjim stanovnicima.

Na temelju šibenskih objavljenih, glagoljicom pisanih, oporuka doznajemo nešto više o bilježenju oporuka. Vidjeli smo kako je Leo Košuta naveo da fratri u Osoru nisu pisali oporuke vjernicima jer da su bili blizu općinskom centru. Može biti tako, ali čini se da je razlog u tome što je Bijar udaljen od puka, fratri su na osami, udaljeni su od svijeta, k tomu oni ne vode skrb o župi, tj. nisu pastoralno (striktno govoreći) aktivni. Nasuprot tome u Prvić Luci oni su župnici, oni su pastoralni radnici povezani s pukom. Desetak fratara na Prviću i u Prvić Šepurini pisalo je vjernicima oporuke. Najviše sačuvanih oporuka napisao je fra Matij Šlakić, koji je dugo bio župnik u Prvić Luci. Tako 30. srpnja 1643. u Prvić Luci piše oporuku: "Pisah e fra Ivan Iglica" župljanki Jeleni Grubelić. Dvije godine kasnije u Prvić Šepurini piše oporuku Ivanu Skročinu: "Pisah e fra Šim(u)n Šemić po zapovidi." Godine 1654. piše oporuku Grguru Šantiću u Prvić Luci «Pisa(!) e fra (Ma)ti Šlakić parokien, prid svidoci zgora imenovnih." I u drugim oporukama koje je pisao fra Matij Šlakić u Prvić Luci, redovito piše "Pisah e fra Mati Šlakić, parokien od Prvića", i slično. Godine 1662. na Prviću piše oporuku Ivanici pokojnoga Ive Klarića: "Pisah e fra Ivan Herma(n) namisto parohiena", isto tako 6. travnja 1671. na Prviću piše oporuku Filipu Lučevu: "Pisah ea fra Mikel Lusić na Prviću", dočim iste godine piše oporuku Martinu Čačanoviću na Prviću i potpisuje se "Pisah e fra Mekel Lušić namisto parokiena prid svidoci kako zgora".²⁰

U isto vrijeme pisali su i drugi redovnici oporuke vjernicima, npr. fra Lovro Škrpčić, fra Šime Ugrinović i drugi. Redovito stavljaju napomenu "po zapovidi" ili "umjesto parokijana ili kurata". Nekada nalazimo i da gvardijan piše nekome oporuku: "Pisah e fra Marko Ferkić gvardian, misto kurata prid svidoci zgor imenovanimi."²¹

Dobiva se dojam da je jedna od službi i obveza župnika (parokiena) ili onoga (kurata) koji je vodio pastoralnu skrb o vjernicima pisati i oporuke. Drugim riječima, župnik je bio onaj koji je imao službu pisanja oporuka. Te su

¹⁹ Arhiv provincije, Pergamene II B 20. "Io Zuane de la Branca scrivano de lettera schiava fidelmente de littera schiava in vulgar. Et me subscripsi..."

²⁰ A. ŠUPUK, 1957. U bilješci Šupuk veli: "To je očito po grafici pravopisu, jeziku mjestu i vremenu pisanja pisao fra Matej Šlakić", koji je u to vrijeme bio župnik.

²¹ A. ŠUPUK, 1957. Sve gore navedene podatke iz Prvića donosim iz ovdje navedenoga djela.

se oporuke redovito prevodile na talijanski jezik i pohranjivale u gradskoj kancelariji, a bile su pravno valjane.²²

Fra Ivan Galić bio je profesor gramatike, javno plaćeni učitelj u gradskoj školi u Splitu krajem 15. stoljeća.²³ Fra Franjo i fra Matej u Rabu pišu oporuke vjernicima. Fra Matej je često u Veneciji na službenom putu.

Fra Jakov Belić nazočan je kao javni stručni prevoditelj u Rabu na sudskim procesima. Taj posao mogao je obavljati samo čovjek koji je dobro poznao i latinski i hrvatski jezik.

Fra Stjepan Belić priznati je profesor teologije i ovlaštenu učitelj staroslavenskoga jezika, kojim se služio svaki dan. Sve su to vrijedni podatci, koji nam prikazuju naše redovnike krajem srednjega vijeka, u 16. stoljeću pa i kasnije, kao stručne i sposobne djelatnike i na društvenom, i na kulturnom i duhovnom području.

Čini mi se da nam ostaje još veliki prostor za istraživanje, jer po arhivima ima mnogo materijala o zlatnom razdoblju glagoljice. Iako je veći broj samostana u zabitnim mjestima, jednako su važni i samostani u velikim mjestima ili u njihovoj blizini. Predgrađe Zadra, Komrčar na Rabu, Prvić Luka kao dobro naseljeno mjesto, samostan u samoj blizini Kopra, nisu sve to pustinjaška mjesta nego živa i aktivna središta duhovnoga i kulturnoga života. Ne treba zaboraviti i da je i Školjić na dohvat ruke i stanovnicima otoka Ugljana i nedalekom Zadru, a naselje Sv. Marija Magdalena (na Krku) na dohvat je župi sv. Apolinara, pa nam to sve govori da su svi ti samostani živa i komunikativna mjesta javnoga života.²⁴

²² A. ŠUPUK, 1957, 14.

²³ P. RUNJE, 2001, 130.

²⁴ Budući da su župnici najčešće bili dijecezanski svećenici, razumljivo je da su oni po svome položaju bili pozvani u udaljenijim mjestima bilježiti, sastavljati oporuke vjernicima na umoru. Ovdje ću navesti primjer kako je krivo interpretirana kulturna razina svećenika glagoljaša. Giuseppe Parga piše o svećenicima glagoljašima u srednjem vijeku u Zadru vrlo neodgovorno i nedobronamjerno kada veli za njih: "Venuti soli colla loro miseria, con nella sacca niente altro che un po di pane e l uffiziolo degli scongiuri, erano immorali, violenti, ignoranti al massimo grado" i u bilješci navodi primjer svećenika Jurja Karinića, koji je napisao oporuku godine 1478. U toj oporuci među ostalim ostavlja dva priručnika crkvi sv. Ciprijana u Bokanjcu, gdje je posluživao kao župnik, a stanovao u gradu Zadru. (G. PRAGA, *Zara nel Rinascimento* (Estratto dall Archivio Storico per la Dalmazia Roma, Volume XX) Roma, 1935, 17 i bilj. 1).

O svećeniku Jurju Kariniću imamo arhivske podatke od 1443. do 1478., prema kojima izlazi da je Juraj poznata osoba u Zadru. On ima kuću u Zadru, (DAZd, SZN, Johannes de Calcina, sv. I, svešč. 2, fol. 6, 14. VII. 1443. Svećenik Juraj, sin pok. Marka Karinića iz Bokanjca, dijeli se s braćom Radoslavom i Ivanom. Iste godine, 28. XI. 1443., kupuje u gradu Zadru kuću pokraj samostana sv. Frane. DAZd, SZN, Nicolaus Benedicti, sv. I, svešč. 1, fol. 9, 28. XI. 1443. Tijekom sljedećih godina on kupuje maslinik, vinograd, drugu kuću u gradu Zadru i

Zaključak

Ovaj kratki osvrt o društvenoj angažiranosti redovnika u srednjem vijeku potiče nas na daljnja istraživanja vrijedne uloge koju su redovnici i svećenici glagoljaši imali u društvu. Poznavali su običaje društva i pravne norme, a služili su se svojim hrvatskim jezikom kao i kod oltara, pri svetim tajnama. Bili su iz naroda i ostajali uz narod. Možda je zato i nepravedna kasnija podjela na svećenike glagoljaše i latinaše. Mnogi *latinaši* znali su hrvatski, a brojni glagoljaši znali su latinski, pa i talijanski jezik, osobito u prioblanom dijelu južne Hrvatske.

Literatura

Stjepan IVANČIĆ, *Povjestne crte*, Zadar, 1910.

Šimun KLIMANTOVIĆ, Rukopisni kodeks u Arhivu Provincijalata franjevaca trećoredaca, Zagreb

Leo KOŠUTA, *Glagoljski tekstovi u arhivu osorske općine*, p. o. *Vjesnik Državnog arhiva u Rijeci*, sv. 1, Rijeka, 1953.

Petar RUNJE, Lazaret u predgrađu srednjovjekovnog Zadra i njegovi kapelani, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, br. 39, Zadar, 1997, 81-116.

Petar RUNJE, *Pokornički pokret i franjevci trećoredci glagoljaši*, Zagreb, 2001.

Krsto STOŠIĆ, *Sela šibenskog kotara*, Šibenik, 1941.

Ante ŠUPUK, *Šibenski glagoljski spomenici*, Zagreb, 1957.

razne druge kupoprodajne ugovore) on kupuje zemlju, on piše i sastavlja vjernicima oporuke (DAZd, SZN, Johannes de Salodio, sv. IV, svešč. 2, fol. 1, 16. VIII. 1456.). Sastavio je oporuku pokojnoj ženi Vite Bratelinića, stanovnici Bokanjca. "... Ex dictis et testificationibus supradicti presbiteri Georgii parochiani ecclesie Sti. Cypriani ville Carinich et qui ipsum testamentum scripsit in lingua sclabonica ..." Njemu je kao ispovjedniku ostavila neke posjede. "In primis dimitto presbitero Georgio confessori meo duo capita animalium..." on je ispovjednik. I tako dobivamo sasvim lijepu sliku o svećeniku glagoljašu, koji se ni po čemu ne razlikuje od drugih svećenika glagoljaša ili latinaša. On nije stranac u Zadru, to je njegov grad, tu zalazi, tu se i nastanjuje i ima posjed. Svećenik Matej Bokanić u Karlobagu priznati je bilježnik i piše ugovore glagoljicom i hrvatskim jezikom.(DAZd, SZN, Simon Damiani, sv. III, svešč. 4, fol. 11, 6. III. 1453./54. "... constat quodam privatam scriptura scripta Scrixie super uno foleo carte de papiro more dicti loci in littera et lingua sclava manu presbiteri Mathei Bohoncich de Scrixia capellani et cancellarii jurati dicti loci...") Takvih potvrda ima mnogo, svećenici pišu i sastavljaju javne ugovore, ali je, na žalost, do danas ostao sačuvan samo mali dio tih originalnih dokumenata pisanih glagoljicom.

Tako su i redovnici, uz svu svoju naglašenu duhovnost i pokornički stil života, bili djelatno nazočni u životu svojega vjerničkog puka.

THIRD ORDER FRANCISCANS IN PUBLIC SERVICE
– PUBLIC NOTARIES

Summary

Using notary documents from the State Archive in Zadar and the Provincial Third Order Franciscans Archive, the author gives data about Third Order Franciscans who were public notaries. Presented in this article is the work of Brother Martin Knežić, Brother Bernadin Orlović, Brother Matej from Lošinj and Brother Šimun Klimantović. Here are also mentioned other third order brothers and priests who were working as notaries especially in writing last wills and testimonies. During the middle ages there were many notaries in coastal communities who came from different regions, especially from the Apennine peninsula, but this article emphasizes the value of local people who worked as notaries confirmed by the Apostolic Set, by Palatin Counts or by some other public and respected institutions.

DIE FRANZISKANER DES III. ORDENS ALS ÖFFENTLICHE NOTARE

Zusammenfassung

Aufgrund der Notar-Dokumente des Staatlichen Archivs in Zadar und des Archivs der Provinz der Franziskaner des III. Ordens bringt der Autor Daten über die Franziskaner des III. Ordens her, die zu den öffentlichen Notaren ernannt wurden.

In dieser Arbeit wurden abesondert bearbeitet: Fra Martin Knežić, Fra Bernardin Orlović, Fra Matej aus Lošinj und Fra Šimun Klimantović. Es wurden auch andere Ordens- und Bistumspriester erwähnt, die sich mit Aufzeichnung und Aufsetzung der Testamente befassten. Obwohl in den mittelalterlichen und späteren Küstenkommunen viele öffentliche Notare lebten, die aus anderen Gegenden gekommen waren (besonders aus der Apennin-Halbinsel), betont der Autor nur den Beitrag heimischer Leute, die dieses Recht vom Apostelstuhl, von pfalzgräflichen Fürsten oder von anderen öffentlichen und bekannten Personen bekommen hatten.